

M.S. Gorbatšov: **Muutosten aika**. Puheita ja lausuntoja Suom. Arnold Hiltunen ym. Weilin + Göös, Espoo 1986, 394 s.

Miten Gorbatšovin käy?

Politiikka-lehti on pyytänyt minulta julkaistavaksi juttua, jonka pidin Yleisradion radiossa 11. 1. 1987 («Hannu Taanilan kirjapäiväkirja») ja jossa käsitteelin M.S. Gorbatšovin teosta »Muutosten aika« (Weilin + Göös, 1986). Seuraavassa on jutun teksti sellaisenaan. Enemmistö anteeskipyytelemisistä muistutan, että teksti on tällaisessa tapauksessa aina pakosta määrämittainen 10 sekunnin tarkkuudella, niin että likikään kaikkea ei saa sanotuksi sitä mikä on mielessä. Toiseksi: tämä teksti on tehty radiossa puhuttavaksi ja kuuntelijain kuunneltavaksi, joten siitä jää puuttumaan se moniselitteisyys, epäselvyys, verbien infiniittisyys ja mihinkään sitoutumattomuus, joista tunnistamme tieteellisen tekstin.

Eilen oli Helsingin Sanomain ensimmäisellä sivulla ilmoitus, jossa on semmoinen teksti että »Amer-yhtymä osti 19. 12. 86 Helsingissä allekirjoitetulla sopimuksella maailmankuulun golfpelaajan Jack Nicklausin omistamasta MacGregor-yhtiöstä 80 %:n osake-enemmistön. MacGregor on yksi maailman tärkeimmistä ja suurimmista golf-väliläisten ja -varusteiden valmistajista». Nyt on siis MacGregor samassa Amer-yhtymässä kuin kustannusliike Weilin + Göös, joka on julkaissut kirjan nimeltä muutosten aika. Sen tekijä on itse Mihail Gorbatšov, jonka puheista ja lausunnoista tämä kirja koostuu. Se on uskomattoman kiinnostava kirja. No, paksuhan se on niin että sen lukemisessa menee aikaa. Mutta jo ensi sivujen jälkeen alkaa hämmästellä erinäisiä asioita.

Ensinnäkin kirja on selvää suomea toisin kuin kaikki muut neuvostojohtajien aiemmin suomeksi julkaistut puhekokoelmat. Suomentajat eli Arnold Hiltunen ja Neuvostoliiton uutistoimiston APN:n muu henkilökunta ovat tehneet hyvää työtä. Luulisin kyllä asian niinkin olevan, että se että tämä suomennos tuntuu hyvältä on myös Gorbatšovin itsensä ansiota, koska hän puhuu ja kirjoittaa neuvostoliittolaisittain katsoen vaarallisen selkeästi. Sitten hämmästytti sitä että Gorbatšov ei kertaakaan lainaa tai edes mainitse Brežneviä. Ja tosia jos puhutaan niin mitä vähemmän Brežnevin tekstejä siteerataan, sitä kulluttajaystävällisempää tekstistä tulee. Kolmanneksi huomiota kiinnittää se, että Leniniäkin Gorbatšov siteerailee todella taiten ja vähän. Lenin ei olekaan Gorbatšoville enää mikään ylimaallinen eikä ylihistoriallinen metafyyminen instanssi, vaan se poliitikko joka johti lokakuun vallankumousta ja oli käynnistämässä neuvostoyhteiskunnan liikkeelle.

On kai selvää, että Neuvostoliitossa kuuluu hyvään tapaan siteerata Leniniä, mutta Gorbatšovin tekstit, ne virkistävät jo sillä että hän puhuu ja kirjoittaa kaiken aikaa omista nimissään ja käyttää Leniniä vain mausteeksi. Leninhän on siitä kätevä, samoin kuin se toinen epli, se Martti Luther, että ei ole olemassa mitään sellaista asiointilaa, ei mitään näkökantaa, ei mitään toiminta-ajatusta, jota ei voisi häntä siteeraamalla todistaa oikeaksi.

Kaiken kaikkiaan jo tämän tähden ja tässä katsannossa Gorbatšovin tekstikokoelma on sellainen, että siihen verrattuna on jonkun Tšernenkon tai Brežnevin tekstien julkaiseminen nähtävä vain maailmanlaajuisena marxilais-leniniläisenä ratkaisuna sellaisessa tilanteessa jossa jättepaperista on huutava pula. Olisi mielenkiintoista tietää, miten neuvostoliittolaiset itse kokevat sen aivan uudelleen puheen ja kirjoittamisen tavan jota Gorbatšov edustaa; itse kielellisessä ekspositiossa hän hylkää jopa sellaisen pyhän ja jatkuvasti toistetun termin kuin marxismileninismi: Gorbatšovilta yleensäkin näkyy jokseenkin täydelleen puuttuvan neuvostoyhteiskuntaa pitkään elähdytetty leninhosspotipomilointi.

Nämä kaikki tällaiset piirteet ovat muotoa, niin sanoakseni: ne kantavat jotakin sisältöä, jotakin substanssia. Gorbatšovin teksteissä on kaksi pääteemaa. Ensimmäinen on Neuvostoliiton yhteiskunnan ja talouden uudistaminen. Toinen on suhteet Yhdysvaltoihin, huoli ihmiskunnan tulevaisuudesta, huoli ydinaseitten riisumisesta. NKP:n keskuskomitean poliittisen toimikunnan selostus NKP:n 27. edustajakokoukselle vähän yli vuosi siten on rankka ja lavea: puolisoitoistatava sivua. On häkellyttävää, että Gorbatšov ja hänen naisensa ja miehensä käyvät läpi joka ainoan yhteiskunnallisen toiminta-alan ja ongelman jonka vain voi kuvitella olevan olemassa. Gorbatšov ei jätä mitään epäselväksi. Hän sanoo että NKP:llä on valtava kokemus, mutta onpa se kokemus miten merkitsevä hyvänsä, »entistä työtämme ei mitoiltaan ja vaikeusasteeltaan sovi mitenkään verrata siihen, mitä edessä olevana ajanjaksona on tehtävä kansantalouden saneeraamiseksi». Se on aika raa'asti sanottu ja auttaa meitä ymmärtämään, että kysymys ei ole mistään pikkuaioisista.

On ollut jännittävää seurata, miten Gorbatšovilla menee. Hänellä on todellakin saneerattavanaan maapallon suurin yritys, nimittäin yritys sosialismiksi. Ei ole lainkaan varmaa, onnistuuko hän, annetaanko hänen onnistua. Neuvostoliitossa on — sen Gorbatšov antaa aivan selvin sanoin ymmärtää — miljoonia politrukkeja, joiden etujen vastaista uusi politiikka on. Gorbatšov näkyy olevan sen verran ahtaalla että eihän siitä pitkää aikaa ole kun hän sanoi että vastustus on kova: marxilais-leniniläis-brežhneviläinen laiskuus, lahjominen ja valehteleminen ovat valtava yhteiskunnallinen voima.

Tämä uudistus on Gorbatšoville niin tärkeä, että hän tieteen tahtoen ottaa sen esille jopa puhuessaan retorises-

ti loistokkaan puheen neuvostokansan suuressa isänmaallisessa sodassa saavuttaman voiton 40-vuotisjuhlassa. Hän nimittäin pohtii että miten ihmeessä neuvostokansa ylipäätään selvisi sodasta, ja antaa sellaisen selityksen, joka melkein sanalleen on samanlainen kuin se kuvaus, jonka hän yhä uudelleen ja uudelleen antaa siitä, miten Neuvostoliiton talouselämää pitäisi johtaa, miten päätöksentekoa pitäisi delegoida, miten työn pitää perustua tulostavuuteen, epäbyrokraattisuuteen jne.

Mielenkiintoisella tavalla Gorbatšovin uudistuspolitiikka, sanankäyttö ja tavoitteen pragmaattisesti asettaminen tulevat lähelle niitä puheita, joita aina puhutaan kun huonosti hoidettuja yrityksiä saneerataan. Gorbatšov sanoo useassa kohdassa, että vastustajat sanovat että nämä uudistukset merkitsevät luopumista sosialismin periaatteista. Tähän Gorbatšov sanoo, että tämä perusteellinen uudistaminen se se vasta tekee elävän ja oikean sosialismin mahdolliseksi ja lättää vielä Leninillä päähän. Vaikka Gorbatšovin historiankäsitely, ehkä ihan noin virran puolesta, on lineaarinen — muutamassa kohdassa väikkyy se marxilais-leniniläinen ajatus että ihmiskunta vääjäämättä etenee kohti sosialismia — niin silti Gorbatšovin pääpainotus on maailman konkreettisuudessa ja oman yhteiskunnan ja maailman ongelmien konkreettisuudessa; tähän liittyy se että Gorbatšov yhä uudelleen jankuttaa sitä että on väärin ja vastuutonta sanoa niin kuin Neuvostoliitossa monet lahjattomat ja laiskat sanovat että vaikeudet johtuvat objektiivisista syistä, siis sellaisista joille ei voi mitään. Hän sanoo jämerästi että useimmat ongelmat ovat subjektiivista perua eli johtuvat konkreettisten ihmisten tekemisistä ja tekemättäjätmisistä. Niinpä stalinismista Gorbatšov käyttää eufemismia »subjektiivinen poikkeama», mutta kyllä ne, jos tätä menoa jatkuu, alkavat kohta sanoa ruman sanan niin kuin se on, ja taitavat jo sanoakin.

Tämän paksun kirjan toiset tärkeät tekstit koskevat maailman tulevaisuutta, ennen muuta ydinaseita. Oikein on hyvä mieli siitä, että Neuvostoliitto on tehnyt niin kuin vuoden 1968 Ranskan vallankumoukselliset ylioppilaat jotka kirjoittivat seiniin että »olkaa realisteja: vaatikkaa mahdottomia!». Neuvostoliitohan on esittänyt että hävitetään maapallolta kaikki ydinaseet vuoteen 2000 mennessä. USA:n ulkopoliittikka Gorbatšov analysoi laajasti ja todella hyvin. Kaikkineen tämä kirja on meille suomalaisille ehkä tärkein johdatus Neuvostoliittoon ja sen politiikkaan mitä yleensä on olemassa. Gorbatšov on avoin, hän ei näy pelkäävän mitään; hänellä on älyä ja ironiaa ja itsetuntoa, ja jotenkin tulee sellainen olo että hän ei valehtele: hänellä on korkea moraal.

On selvää, että Gorbatšov ja hänen porukkinsa ja poliittikkansa ovat mahtavinta prää mitä Neuvostoliitolla milloinkaan on ollut; siinä on vain se vika että se on liian avointa, liian julkista, liian sivistynyttä, liian oppinutta jotta Yhdysvallat voisi muuta kuin pakoilla sitä ja sen offensiivisuutta. Ennen kuin luette Ronald Reaganin tai

kenen tahansa hänen avustajansa seuraavan tekstin, lukekaa nämä Gorbatšovin tekstit.

Gorbatšov on tällä hetkellä Neuvostoliitossa eräässä katsannossa samanlaisessa tilanteessa kuin Paasikivi oli Suomessa toisen maailmansodan jälkeen: ajamassa politiikkaa jossa ensin on aivan yksin ja vasta vähitellen saa kannatusta. Vähän se taitaa olla orpona Gorbatšovkin. Mutta jos se, mitä hän ajaa, menee läpi, Neuvostoliitossa alkaa todellinen sutina: siitä tulee tieteen ja taiteen ja yhteiskuntineen todella vetovoimainen ja hurmaa. Maapallon kaikkien taantumavoimien etujen mukaisesti on että Gorbatšov epäonnistuu.

Jälkikirjoitus muutamaa viikkoa myöhemmin

Neuvostoliitto näkyy kaiken aikaa tuottavan asioita ja tapahtumia, jotka ovat nostaneet sen kansainvälisten uutisten melkein pä kiinnostavimmaksi ja seuratuimmaksi kohteeksi. Gorbatšovin niin sanoakseni paasikivilläinen »hirmuista! hirmuista!»-affekti ja puhti jatkuu. Muutamaasi asioihin kannattaa kiinnittää huomiota:

1. Gorbatšov on onnistunut lujaa vauhtia rii-sumaan USA:n johtamaa blokkia ideologisista aseista, ja länsi näkyy ymmärtävän olla siitä huolissaan. Lännen on syytä olla mustasukkainen siitä, että maailmassa ei ole yhtään sellaista yhteiskuntaa, joka itsekritiikissään olisi niin avoin kuin Neuvostoliitto nyt on. (Kuvitella että Tiivola ja Lassila ja Koivisto ja Sorsa johtaisivat Gorbatšovin tasoista oman yhteiskunnan analyysia!)

2. Gorbatšov on vaikeuksissa. Muutamaan kertaan hän on sanonut että vastustus on ollut kovempi kuin luultiin. Hän on myös yksiselitteisesti hävinnyt sellaisten tavoitteitten ajamisessa jotka hän on julkisesti esittänyt (esim. vaalijärjestelmä). Tilanne on aika tiukka, kun Gorbatšov on selvin sanoin ilmoittanut eroavansa ellei.

3. Miten kestää neuvostokansalaisten itsetunto? Miten he sietävät sen, että he tietävät sen, että he ovat vuosikymmenet osallistuneet mahtavaan valehtelemiseen? Neuvostoliitossa taitaa olla menossa mitä melkoinen älyllinen ja moraalinen krapula. Ei tarvitse olla kovinkaan kaksinen marxistileninisti-brežnevisti että osaa käyttää tätä krapulaa hyväkseen ja pysäyttää sen mikä nyt toivottavasti on alkanut.

4. Yhdysvaltain johto on ja tulee olemaan ainakin seuraavat kaksi vuotta kurjassa intellektuaalisessa, moraalisisessa ja fyysisessä kunnossa. Gorbatšovin porukkaan verrattuna se tulee olemaan joka suhteessa alakynnessä. Ympäröivä maailma on muuttunut USA:lle ennustamattomaksi. Tästä seuraa, että USA:n toiminta voi muuttua tyyten ennustamattomaksi. Neuvostoliitto on nyt va-

linnut sen tien, että se ratkaisee sisäiset ongelmat sisässään. USA on aina ratkaissut sisäiset ongelmansa oman maan ulkopuolella eli lykännyt ne sinne, eikä tämä perinne näy katkeavan. »Show ei ole vielä loppunut», sanoi Reagan. Yhteiskuntana USA on vielä vaikeampi saneerattava kuin Neuvostoliitto. Mistä saataisiin USA:lle oma Gorbatsšov!

HANNU TAANILA
